

CURRENT APPROACHES OF THE INTERCULTURALISM CONCEPT

As. univ. Aura CODREANU

Departamentul Regional de Studii pentru
Managementul Resurselor de Apărare - Braşov

Abstract

The aim of this article is to overview modern and contemporary theories of intercultural communication and competence. Based on this endeavor we will provide a model to be further used in the operationalization of the concept of interculturality.

Introducere

Scopul demersului nostru este investigarea dimensiunilor moderne și contemporane ale interculturalității pornind de la un set de universalii circumscrise abordărilor de ordin etic și emic. Abordarea emică presupune identificarea unor paradigme culturale și a acelor competențe culturale prin intermediul cărora interacțiunile interculturale să poată fi eficient gestionate prin anticiparea sau rezolvarea problemelor inerente contactului nemediat dintre culturi diferite. În completare, o abordare etică vizează variabilele universal valabile ale competenței de comunicare interculturală. Ca atare, în capitolul de față ne vom raporta la perspectivele generale oferite de o serie de modele referitoare la dimensiunile și variabilele care descriu acest concept.

În urma trecerii în revistă a acestora ne vom concentra atenția asupra a două dimensiuni esențiale pentru înțelegerea interculturalității: competența de comunicare și competența de comunicare interculturală. În momentul abordării celei de-a doua dimensiuni vom încerca să propunem un model sumar de analiză a interculturalității care să derive din întreaga perspectivă teoretică din cadrul acestui articol.

1. Perspective teoretice generale asupra interculturalității

Studiile de specialitate definesc interculturalitatea drept capacitatea oamenilor de a interrelaționa în ciuda contextelor culturale diferite cărora le aparțin, pe baza unui set de abilități de ordin cultural ce pot fi însușite la nivel individual²⁶. Astfel, cei capabili să interacționeze într-un context intercultural sunt văzuți drept (și redau citatul în engleză pentru a nu pierde nimic din sensul original): „Cosmopolitans without a Cosmopolis”²⁷, respectiv oameni flexibili, mobili, instruiți, expuși unor varii influențe de ordin cultural și capabili să se integreze în orice „enclavă cosmopolită” fără însă a aparține vreuneia.

Ca și domeniu de studiu, interculturalitatea implică teoretizarea interacțiunilor, relațiilor și comunicării interculturale (Smith et al 1998:56). Această abordare se impune în mod pregnant ca disciplină academică după al doilea Război Mondial prin lucrările lui E.T. Hall *The Silent Language, The Hidden Dimension, Beyond Culture*. La început, conceptul își găsește aplicativitate în cursurile destinate membrilor din Corpul Păcii (Peace Corps), iar obiectivul de bază al demersului intercultural din acea vreme îl reprezenta pregătirea de ordin psihologic înainte de contactul cu alte culturi. Aceeași abordare a fost apoi extinsă la stagiile de pregătire oferite oamenilor de afaceri, refugiaților, asistenților sociali, studenților străini, sau profesorilor. De abia la începutul anilor '90, abordarea practică a conceptului va pune accentul pe dezvoltarea de abilități de comunicare socio-lingvistică și, inerent, pe aplicativitatea dimensiunilor interculturalității la nivel formal în cadrul procesului instructiv-educativ.

Ținând cont de faptul că cea mai potrivită definiție a acestui concept se poate face prin prisma conceptelor conexe vom încerca să ne concentrăm atenția asupra a câteva modele care propun o raportare prin intermediul unor sintagme precum: cunoștințe interculturale, înțelegere interculturală, sensibilitate interculturală, competențe interculturale, etc. Pornind de la acestea, vom delimita acele dimensiuni și variabile care sunt reprezentative pentru obiectivul acestui articol.

1.1. Tipuri de competență

Spitzberg și Cupach²⁸ (1984) propun șapte tipuri de competențe generice necesare interacțiunii în contexte interculturale. Acestea sunt:

- competențe fundamentale, cu referire la abilitățile cognitive individuale de adaptare eficientă la medii noi astfel încât să se atingă obiectivele stabilite.
- competențe sociale construite pe abilități specifice precum empatia, asumarea de roluri, gestionarea eficientă a interacțiunilor și a problemelor cognitive complexe.
- competențe ce țin de interacțiunea interpersonală, respectiv abilitățile de comunicare prin intermediul cărora pot fi atinse scopurile propuse. Deși acestea țin în același timp și de competențele fundamentale și de cele

²⁶ Jacob, N.- Intercultural Management, Kogan Page, 2003

²⁷ Tomlinson, J (1999) *Globalization and Culture*, University of Chicago Press, Chicago

²⁸ Spitzberg, B. H., Cupach, W. R- *Interpersonal Communication Competence*, Sage, Beverly Hill CA, 1984

sociale, ele sunt tratate separat de către cercetători deoarece descriu felul particular în care indivizii utilizează abilități specifice în vederea interacțiunii adecvate într-un mediu dat.

- competențe lingvistice cu referire strictă la capacitatea de a utiliza o limbă conform normelor gramaticale.
- competențe de comunicare care înglobează atât competența lingvistică, cât și capacitatea de utilizare a acesteia în mod adecvat în conformitate cu normele socio-lingvistice și pragmatice inerente.
- competențe de interrelaționare bazate pe toate celelalte competențe, dar cuprinzând și abilitatea de a transgresa limitele implicate de acestea și de a interacționa cu ceilalți pe nivele diverse în funcție de obiectivele urmărite.

Considerăm că este importantă amintirea (cel puțin la nivelul incursiunii teoretice) a acestor competențe deoarece, în urma parcurgerii și altor modele de interpretare a interculturalității vom putea stabili cu o mai mare precizie acele dimensiuni relevante pentru ceea ce ne propunem.

1.2. Modelul Bennett (1993)

Scopul declarat al modelului Bennett²⁹ este de a contribui la dezvoltarea „sensibilității interculturale” definită de autor drept „acea reprezentare a realității care permite acceptarea diferenței și subsumarea acesteia traseului de dezvoltare personală”. Modalitățile cele mai potrivite de atingere a acestui deziderat țin de un proces de conștientizare a sinelui și a culturii celuilalt, precum și de intensificarea relațiilor interculturale.

Dezvoltarea sensibilității interculturale implică parcurgerea unor etape pe care cercetătorul le denumește: etapa etnocentrismului și etapa etnorelativismului, acestea la rândul lor implicând o serie de subetape.

Astfel, în faza etnocentrismului, individul confruntat cu o cultură diferită de a sa trece prin negare, defensivă și minimizare. În cazul negării, manifestările vizibile țin de stereotipizare și de prejudecată, deci de o evaluare și raportare superficială la cultura celuilalt. Astfel, persoanele aflate în această etapă favorizează accentuarea diferențelor interculturale și includerea acestora în categorii extinse, lesne de vehiculate dar cu puțină relevanță pentru sensibilitatea interculturală sau, pur și simplu, ignoră diferențele. La nivel discursiv, celălalt va fi întotdeauna străinul, imigrantul care poate fi ignorat sau dimpotrivă exploatat. Negarea reprezintă o manifestare la nivel conștient, iar orice încercare de a transforma a acestei atitudini în sensul unei mai mari deschideri față de diversitate este întâmpinată cu ostilitate. Mecanismele specifice perioadei defensive țin de emiterea de judecăți de valoare extrem de favorabile culturii proprii și puțin favorabile culturii cu care se intră în contact. În cele din urmă, odată depășită această fază, se ajunge la minimizarea diferențelor printr-o argumentație profund „umanistă” sau „religioasă” care identifică doar similitudini

---

²⁹ Landis, D., Bennett, J., Bennett, M. J., - *Handbook of Intercultural Training*, Sage, 2004, pp.148-160

date de apartenența la specie (e.g. cu toții suntem oameni) sau la un corpus de valori spirituale comune (e.g. cu toții suntem copiii lui Dumnezeu).

Toate aspectele mai sus menționate sunt de altfel rezultatul modului de a percepe centrul și marginea. Ca atare, ele țin în mod intrinsec de comunitățile în care propria cultură este centru, punct de reper, în timp ce toate celelalte culturi cu care se intră în contact sunt văzute ca marginale din punct de vedere al influenței acestora asupra nucleului dur al propriei identități culturale.

Spre deosebire de etnocentrism, etapa etnorelativismului ține de conștientizarea întrepătrunderii și interrelaționării între culturi dincolo de diferențele și similitudinile vizibile și, implicit, presupune perceperea lumii înconjurătoare ca și construct cultural relativ. Pentru a ajunge la sensibilitate interculturală, etnorelativismul trebuie văzut la nivel de procesualitate și impune parcurgerea a trei etape distincte: acceptarea, adaptarea și integrarea. Astfel, acceptarea, ca etapa cea mai de jos a procesului, implică recunoașterea și tratarea cu respect a diferențelor de ordin valoric și comportamental. Adaptarea face referire la dezvoltarea unor abilități de ordin intercultural printre care empatia și capacitatea de internalizare a două sau mai multe paradigme culturale. Pasul cel mai important către sensibilitatea de ordin intercultural îl constituie integrarea. Aceasta, din perspectiva cercetătorului, implică redefinirea propriei identități prin integrarea unor aspecte de ordin valoric sau comportamental din alte culturi și respingerea circumscrierii identitare într-o paradigmă culturală dată („evaluare contextuală”). Pasul ultim în dobândirea sensibilității interculturale îl constituie asumarea marginalității („constructive marginality”), respectiv refuzul asimilării identitare de către centru.

1.3. Modelul Brislin-Yoshida (1994)

Modelul propus de Brislin și colaboratorii săi³⁰ este intens utilizat în programe și cursuri de pregătire în vederea unei interacțiuni eficiente la nivel intercultural, cu referire strictă însă la aspectele de ordin psihologic și fără nici un fel de implicații pentru nivelul lingvistic (care constituie în ceea ce ne privește o latură importantă asupra căreia dorim să ne concentrăm).

Etapele constitutive ale cadrului sugerat de cercetători includ acțiuni ce vizează:

- conștientizarea anumitor aspecte de ordin cultural
- constituirea unui set de cunoștințe
- nivelul emoțional/atitudinal
- nivelul abilităților/comportamental.

În ceea ce privește conștientizarea anumitor aspecte de ordin cultural, pregătirea în acest domeniu vizează de fapt identificarea valorilor care stau la baza propriei culturi și a altor culturi și înțelegerea modului în care acestea influențează comportamentul. Tot în cadrul acestei etape, se urmărește conștientizarea celor care parcurg un program de dezvoltare sau perfecționare a competenței

---

³⁰ Brislin, R.W., Yoshida, T. - Intercultural Communication Training: an introduction, Sage, 1994

interculturale privitor la o serie de diferențe de ordin cultural insurmontabile și care trebuie acceptate ca atare.

Etapa a doua vizează constituirea unui set de cunoștințe generale și specifice referitoare la o cultură diferită de cea a subiecților implicați în pregătire. Cunoștințele generale vizează aspecte referitoare la modalitățile cele mai adecvate de gestionare a disonanței cognitive, a eventualelor neînțelegeri, a diferențelor manifeste la nivel de opinie sau comportament. Informațiile cu caracter specific vizează aspecte legate de geografia, economia, istoria unei țări, precum și cunoștințe cu privire la ritualuri, ierarhie socială, raportarea la timp și spațiu.

Obiectivul de bază în momentul raportării la nivelul emoțional/atitudinal, precum și la cel al abilităților/comportamental îl constituie facilitarea auto-controlului prin activități centrate pe dezvoltarea unui set predeterminat de abilități și pe prescrierea comportamentelor celor mai adecvate în momentul interacțiunii cu alte culturi. De obicei, aceste activități includ discuții, jocuri de rol, simulări al căror rol este conștientizarea mecanismelor valorice, atitudinale și comportamentale din spatele unor situații posibile de interacțiune interculturală.

Ca instrumente specifice de punere în aplicare a modelului, autorii utilizează spre exemplu un tabel cuprinzând comportamente pe care americanii le pot adopta în momentul contactului cu alte culturi, precum cea japoneză, germană, etc.

Critica adusă de specialiști³¹ acestui model este generată tocmai de ideea de asumare fără o analiză critică a unor recomandări referitoare la atitudini și comportamente considerate și abordate ca normă în interacțiunea dintre culturi. Acest dezavantaj este de altfel surprins și de către specialiștii americani amintiți în capitolul introductiv.

Pe de altă parte însă, trebuie considerăm că modelul prezentat introduce un aspect deosebit de important pentru referatul de față: demersul intercultural trebuie să pornească mai întâi de la identificarea și conștientizarea valorilor proprii înainte de aducerea în discuție a valorilor reprezentanților altor culturi.

1.4. Modelul Robinson (1988)

Acest model³² avansează ideea de înțelegere interculturală, care ar trebui să constituie obiectul oricărui efort de confruntare cu o altă cultură din perspectiva achiziției de cunoștințe. În acest sens, cercetătorul consideră că procesul de învățare despre o cultură străină nu trebuie văzut ca unul de adăugare de elemente noi la elementele deja constitutive din punct de vedere identitar al unui individ. Dimpotrivă, acesta trebuie să ia forma unei implicări profund subiective în urma căreia să rezulte o sinteză omogenă între elementele culturii proprii aflate la nivel de profunzime și elementele celeilalte culturi înțelese prin prisma propriei culturi.

Ca atare, viziunea propusă de Robinson în ceea ce privește înțelegerea interculturală este aceea a „versatilității culturale”, respectiv a diminuării

---

³¹ Guilherme, M.- Critical citizens for an intercultural world, Multilingual Matters Ltd, 2002, p. 133

³² În idem

diferențelor dintre indivizi aparținând unor culturi diferite prin accentuarea aspectelor culturale universale.

Această perspectivă este una extrem de utilizată de către cei care abordează problema interculturalității din punctul de vedere al identificării aspectelor de ordin cultural sau lingvistic. În acest sens, două concepte intens vehiculate și asociate comunicării interculturale, așa cum aceasta este postulată de Robinson, sunt cel de empatie și de consens.

Considerăm că raportându-ne la acest model, putem considera cultura una dintre dimensiunile definitorii ale conceptului de interculturalitate. Prin urmare, o vom aborda alături de aspectele culturale universale care constituie variabilele ei constitutive în cadrul subcapitolului următor.

1.5. Modelul Kramersch (1993, 1998)

Acest model pornește de la trei perspective referitoare la ceea ce înseamnă comunicarea interculturală: critică, cu obiectivul principal de a-i înțelege pe ceilalți, pragmatică, orientată către utilizarea acelor principii de comunicare prin care să te faci înțeles de ceilalți; hermeneutică orientată către înțelegerea de sine. (1993 a 183). Scopul final este apropiat de cel profesat de Robinson, respectiv identificarea modalităților prin care se poate ajunge la înțelegere de ordin intercultural. Diferența majoră dintre cele două modele constă în introducerea în cel al lui Kramersch a conceptului de „limbaj discursiv”, respectiv de limbaj cu ajutorul căruia ia naștere o a treia perspectivă (în afara celei oferite de cultura proprie și de cultura celuilalt) la nivel discursiv. Astfel, cercetătorul consideră că dialogul, respectiv limbajul (ca și construct socio-lingvistic) este cel care dă sensul culturii. Prin urmare, pentru a atinge stadiul de înțelegere de ordin intercultural, este nevoie de parcurgerea următorilor pași:

1. reconstruirea contextului în care are loc producerea și receptarea mesajului în cadrul culturii străine
2. construirea alături de interlocutorul străin a unui context propriu de receptare a mesajului (respectiv identificarea și clarificarea unei paradigme de înțelegere la nivelul culturii țintă)
3. analiza felului în care cele două culturi (reprezentate de vorbitori) sunt percepute în cadrul contextului de producere și receptare a mesajului
4. încurajarea unui dialog al cărui obiectiv ultim să fie schimbarea.

Prin propunerea acestui model de înțelegere interculturală, Kramersch ajunge să demitizeze conceptul de vorbitor nativ avansând ideea unui relativism inerent care caracterizează o reprezentare culturală precum cea de vorbitor nativ. Acest relativism este consecința faptului că, așa cum argumentează cercetătoarea, nu se poate vorbi de un standard universal al vorbitorului nativ (lucru de altfel observat și criticat și de alți cercetători precum Byram în ceea ce privește direcționarea eforturilor de învățare a unei limbi străine în cadrul Uniunii Europene prin intermediul Cadrului Comun de Referință de o așa manieră încât diferențele dintre vorbitorul nenativ și cel nativ să fie puțin dacă nu deloc vizibile). Astfel, pledoaria lui Kramersch este în favoarea utilizării limbii ca mijloc și nu ca scop pentru a

interacționa, explora, interpreta, descoperi sensuri multiple. Ca atare, atingerea ultimei etape în sensul modificării percepțiilor și cunoștințelor participanților la dialog este posibilă doar în condițiile în care semnificarea de ordin cultural se produce prin dialog și hermeneutică.

Deși modelul are aplicabilitate la nivel restrâns, respectiv în contexte bine determinate de predare-învățare la care participă indivizi de culturi diferite, incidența sa la nivel social este una scăzută.

Trebuie însă să reținem trei aspecte relevante pentru demersul nostru: importanța demonstrată a dialogului intercultural (chiar dacă cu efecte vizibile doar la nivel de individ); importanța înțelegerii propriei identități în vederea realizării unui dialog intercultural adevărat; abordarea critică a modelului universal de vorbitor nativ ca punct de referință în achiziția și utilizarea unei limbi străine în context intercultural.

1.6. Modelul Byram (1997)

Un cadru conceptual construit pe cinci dimensiuni de bază care pot fi utilizate ca parte a unui proces formal instructiv educativ care accentuează dezvoltarea competenței de comunicare interculturală este propus de Byram³³. Aceste dimensiuni sunt denumite de cercetătorul mai sus amintit drept cunoștințe (savoirs) și sunt clasificate în trei categorii:

- Cunoștințe
- Abilități
- Atitudini

În ceea ce privește prima categorie, aceasta comportă o taxonomie care cuprinde **cunoștințe (savoirs)** de ordin general și specific referitoare la sine și la ceilalți, la cultura proprie și la alte culturi, și **cunoștințe** de ordin interacțional la nivel de individ și de societate.

Referitor la primul tip de cunoștințe, acestea sunt rezultatul socializării la nivel formal și informal cu efect direct asupra conturării noțiunii de identitate socială, etnică, națională, de rasă, etc. La nivel conștient, reflectarea respectivelor cunoștințe se face prin asumarea acelor caracteristici considerate emblematice pentru grupul de apartenență (e.g. date și fapte istorice, instituții reprezentative, valori religioase). Nivelul inconștient subsumează cunoștințele care de cele mai multe ori nu sunt supuse analizei directe, critice și prin urmare, ies la suprafață doar în momentul confruntării diferențelor de apartenență la un grup sau comunitate.

Dacă în privința cunoștințelor identitare procesul de achiziție este mai mult sau mai puțin automat, cunoștințele referitoare la conceptele și procesele care guvernează interacțiunea la nivel de individ sau la nivel de societate țin de un proces de achiziție bine structurat. Din acest punct de vedere, cunoștințele din această categorie implică o conștientizare a proceselor care stau la baza contruirii

---

³³ Byram, M.- Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence, Multilingual Matters Ltd., 1997, pp.31-37

eului social și a elementelor comune procesului de percepție și atribuire. Prin urmare, pentru ca interacțiunea interculturală să fie una reușită este nevoie nu numai de acest tip de cunoștințe, ci și de abilități de interpretare și relaționare (*savoir comprendre*) a informației specifice culturii proprii cu felul în care aceeași informație se regăsește în alte culturi, precum și de abilități de descoperire a regulilor de interacțiune într-un context dat.

A doua componentă a cadrului conceptual stabilit de cercetător, **abilitățile** implică trei categorii de bază: abilități de interpretare și echivalare (*savoir comprendre*); abilități puse în slujba descoperirii și operaționalizării de cunoștințe noi în condițiile limitelor impuse de normele comunicării și interacțiunii în timp real, precum și strategii metacognitive de învățare (*savoir apprendre/ savoir faire*); o abordare critică atât a propriei culturi, cât și a altei culturi (*savoir engager*).

În ceea ce privește abilitățile de interpretare și echivalare, acestea se bazează pe un set anterior de cunoștințe referitoare atât la cultura proprie, cât și la cultura cu care se intră în contact și nu impun în mod necesar o interacțiune socială directă. În acest caz, Byram consideră că *savoir comprendre* ține de capacitatea individuală de interpretare textuală (în sensul dat acestui termen de traductologie, respectiv ca „activitate de discernere utilizată în selectarea contextelor, respectiv recunoașterea mesajului relativ univoc pe care l-a construit locutorul pe baza polisemică a lexicului comun”³⁴) și de echivalare semantică în ciuda evidentelor conotații, lacunelor, disfuncționalităților semantice, a contradicțiilor și a problemelor de ordin conceptual și lingvistic inerente contrapunerii discursurilor din culturi diferite.

Comparativ cu abilitățile de interpretare și echivalare, abilitățile puse în slujba descoperirii și operaționalizării de cunoștințe noi implică în mod evident necesitatea formării unui bagaj de cunoștințe care să poată fi utilizat nu numai în interacțiunea directă cu un interlocutor de altă apartenență culturală, ci și în identificarea și utilizarea adecvată a „cheilor” de accesare a unei alte societăți și a aspectelor instituționalizate a acesteia. Astfel, această abilitate ține de identificarea unor paradigme de înțelegere și semnificare a altei culturi prin prisma comportamentelor specifice, a credințelor, a valorilor de bază și de utilizare a acestora în conexiune cu paradigme deja existente. Ca atare, în acest caz, abilitățile lingvistice nu joacă un rol atât de important precum capacitatea de a interacționa eficient în sensul gestionării eficiente atât a procesului perceptiv și de atribuire declanșat în mod automat în momentul contactului nemijlocit cu alte identități sociale, cât și a potențialelor disfuncționalități.

În afara aspectelor menționate anterior, abilitatea de descoperire și operaționalizare a cunoștințelor noi alături de abilitatea de interpretare și echivalare comportă dezvoltarea unor strategii metacognitive de învățare. Implicit, dezvoltarea sau perfecționarea acestora oferă un răspuns parțial³⁵ referitor la mijloacele prin care se poate ajunge la implementarea realistă a programelor de învățare pe parcursul vieții promovate mai ales la nivelul Uniunii Europene. În

³⁴ cf. Bantaș, A., Croitoru E.- Didactica traducerii, București, Teora, 1998, p. 28

³⁵ Cf Sercu, L. - Foreign Language Teachers and Intercultural Competence, Clevedon-Buffalo-Toronto, Multilingual Matters Ltd, 2005, pp.2-5

plus, același cercetător consideră că atât *savoir comprendre*, cât și *savoir apprendre* definesc și diferențiază în același timp o persoană cu abilități interculturale (intercultural speaker) de o persoană obișnuită care face uz de abilitățile dezvoltate prin contactul doar cu propria cultură (native speaker)³⁶. Considerăm că aceste aspecte au o importanță deosebită pentru cercetarea viitoare pe care ne propunem să o întreprindem în direcția identificării de modele de dezvoltare și evaluare a competențelor interculturale în cazul militarilor români dislocați în teatre de operații cu componentă multinațională. Acest lucru va fi posibil printr-o privire contrastiv comparativă asupra felului în care componentele modelelor clasice referitoare la competența de comunicare interculturală sunt sau pot fi translatate la nivel de obiective instructiv educative utilizate în stagiile de pregătire înainte de implicarea trupelor românești în misiuni internaționale.

După cum s-a putut observa în momentul amintirii taxonomiei abilităților stabilite de Byram, *savoir comprendre* este utilizată în variație liberă (cel puțin în modelul inițial din 1997 stabilit de cercetător) cu cel de *savoir faire*. Conform însă explicației oferite de alți autori referitor la *savoir faire*, respectiv ca „abilitatea de interacțiune eficientă din punct de vedere intercultural prin abordarea unui comportament caracterizat de deferență și deschidere către colaborare față de identități culturale diferite de cea proprie”³⁷ o putem interpreta pe aceasta nu ca pe un termen echivalent pentru *savoir comprendre*, ci ca rezultat direct și implicit al unei asemenea abilități. Acest lucru își găsește însă abordarea în modelul Byram prin introducerea lui *savoir s’engager*, care, din punctul nostru de vedere este o doar o reluare, de ordin distinct, a lui *savoir faire*. Acest lucru este demonstrat atât de absența oricărei explicații referitoare la ce comportă abilitatea de abordare critică atât a propriei culturi, cât și a altei culturi (*savoir s’engager*), cât și de faptul că în lucrări ulterioare care preiau acest model³⁸ această abilitate este văzută ca intrinsec legată de atitudinile de auto- relativizare și de valorizare a celuilalt (*savoir etre*).

Astfel, atitudinile de auto- relativizare și de valorizare a celuilalt (*savoir etre*) sunt văzute drept „capacitatea și disponibilitatea de a renunța la atitudinile și percepțiile etnocentrice și de a interrelaționa în condițiile unor condiționări culturale diferite ale interlocutorilor”(1997:54).

Cercetătorul consideră că atitudinile condiționează succesul interacțiunilor interculturale. Ca atare, acestea trebuie să depășească limitele stereotipurilor și prejudecăților culturale și să se înscrie într-o grilă de citire și interpretare a acțiunilor celuilalt, a străinului prin prisma curiozității, deschiderii către nou, a suspendării propriilor credințe referitoare la ceea ce conferă sens existenței în vederea reconstruirii identitare și culturale prin norme și reguli ce țin de culturi diferite de cea proprie. Acest demers poate fi unul dificil dacă interpretarea

---

³⁶ Echivalăm conceptul de „intercultural speaker” cu cel de „persoană cu abilități interculturale” deoarece, din punctul nostru de vedere abilitățile descrise de Byram, așa cum de altfel cercetătorul însuși menționează, nu sunt în mod necesar circumscrise abilităților lingvistice. Mai mult decât atât, conceptual este echivalat de Byram cu cel de „mediator intercultural” (în Byram, M.- From foreign language education to education for intercultural citizenship, Political Science, 2008, p. 68)

³⁷ idem

³⁸ ibidem

continuă să se sprijine pe un set de valori confirmate prin procesul de socializare și dacă se pornește de la premisa conform căreia mai multe cunoștințe referitoare la celălalt generează o schimbare la nivel de atitudine. Din acest motiv, cea mai adecvată modalitate de a adopta atitudini caracterizate de deschidere și curiozitate o reprezintă conștientizarea acelor valori care dau naștere propriilor atitudini și comportamente, precum și a situațiilor de ordin social care au confirmat validitatea și fezabilitatea respectivelor valori. În consecință, dimensiunea *savoir etre* a competenței de comunicare interculturală comportă în primul rând o atitudine analitică și reflexivă. Doar pornind de la aceasta, se poate ajunge la auto-relativizare, la decentrarea propriilor credințe, atitudini și la reconstruirea centrului prin valorizarea celuilalt.

În acest sens, Byram accentuează ideea că un proces formal de dezvoltare competenței de comunicare interculturală trebuie să se concentreze asupra dezvoltării unei atitudini de conștientizare a propriilor valori culturale raportate la valorile culturale ale altora și nu asupra modificării scării valorice a învățacelului.³⁹

Deși modelul Byram nu face o distincție conceptuală netă între abilități, competențe, atitudini, comportament, ceea ce se reflectă în confundarea utilizarea în variație liberă a acestor termeni, considerăm că variabilele propuse de cercetător sunt mai mult decât relevante pentru ceea ce se înțelege prin competența de comunicare interculturală.

În concluzie, pornind de la modelele de mai sus, vom încerca să direcționăm discuția teoretică către două dimensiuni fundamentale în înțelegerea interculturalității, respectiv cultura și competența de comunicare interculturală. Acestea vom mai adăuga și conceptul de competență de comunicare deoarece ar fi complet nepotrivit să discutăm despre competența de comunicare interculturală fără a înțelege în primul rând semnificația competenței de comunicare.

2. Competența de comunicare

Definirea adecvată a competenței de comunicare interculturală depinde de o abordare corectă a conceptului de competență de comunicare. În sensul conexiunii inextricabile între cele două tipuri de competențe, Consiliul Europei (2001:9) oferă o definiție a competenței de comunicare în sensul capacității individuale de a interacționa lingvistic, sociolingvistic și pragmatic într-o limbă străină.

Cu toate acestea, așa cum reiese din definițiile conceptului de interculturalitate și după cum va deveni evident din discuția asupra competenței de comunicare interculturală, aceasta din urmă și implicit competența de comunicare nu sunt circumscrise doar contextelor de utilizare a unei limbi străine. Dimpotrivă, aspectele lingvistice, sociolingvistice și pragmatice sunt relevante chiar și în contextul utilizării unei limbi recunoscute ca mijloc oficial de comunicare în

---

³⁹ Byram, M., Nichols, A., Stevens, D.- Developing Intercultural Competence in Practice, Multilingual Matters Ltd, 2001, p.7

situațiile de socializare cu persoane ce se legitimează prin apartenența la diverse culturi (cum sunt spre exemplu cele profesionale sau minoritare).

Ca atare, în cele ce urmează vom realiza o delimitare terminologică a competenței de comunicare pe baza conceptelor conexe de eficacitate (effectiveness) și adecvare contextuală (appropriateness) și vom lua în calcul principiile care guvernează comunicarea în general așa cum acestea sunt descrise de pragmatică.

În cele din urmă vom încerca să identificăm legătura dintre competența de comunicare și cunoașterea unei limbi străine.

Conform cercetătorilor în domeniu (White, 1959; Weinstein, 1969; Wiemann 1977; Bochner & Kelly, 1974; Parks, 1985, 1994) competența de comunicare este definită de două variabile: eficacitatea și adecvarea contextuală.

Eficacitatea reflectă capacitatea unui individ, dezvoltată ca urmare a proceselor de socializare și învățare, de a ajunge la rezultatele dorite în urma interacțiunii cu un mediu dat. Din acest punct de vedere, respectiva capacitate depinde de abilitatea de a identifica care sunt rezultatele scontate, de a obține informații relevante referitoare la acestea, de a prezice reacția celorlalți și de a interrelaționa cu aceștia în funcție de condiționările situației de comunicare, de a selecta și utiliza strategiile de comunicare cele mai eficiente, în vederea atingerii obiectivelor propuse și de a varia strategiile de comunicare în funcție de diversitatea situațiilor sociale⁴⁰.

În ceea ce privește adecvarea contextuală, aceasta este definită atât de capacitatea adecvării regulilor de comunicare și comportamentale la contexte diferite în vederea evitării situațiilor care contravin normelor general acceptate, cât și de capacitatea de a îndeplini eficient funcțiile de comunicare ce țin de controlul situației de comunicare, de modalitățile de exprimare a propriilor sentimente, de modalitățile de informare, de ritualizare și de percepție.

Cu referire la adecvarea contextuală, considerăm că principiul general al cooperării postulat de Grice⁴¹ reprezintă cheia de înțelegere a conceptului de competență de comunicare. Astfel, conform acestuia, orice de tip de comunicare trebuie să țină cont de normele situației de comunicare, de rolul pe care fiecare participant la o conversație trebuie să-l joace și de scopul sau tema conversației. De aici un set de maxime importante de știut și de utilizat în discuția asupra competenței de comunicare:

- maxima cantității („Spune atât cât este de spus: nici mai mult, nici mai puțin”),
- maxima calității („Nu face afirmații false sau nefondate”),
- maxima relevanței („Asigură-te că ceea ce spui este adecvat temei de discuție și situației de comunicare”),
- maxima modalității de transmitere a mesajului („Fii concis, la obiect prin ceea ce spui”).

---

⁴⁰ Cf. Kete, M. A., Miike, Y., Yin, J.- *The Global Intercultural Communicator*, Routledge, 2008, p.218

⁴¹ În Greenne, J.O., Burlson, B.R.- *Handbook of Communication and social interaction skills*, 2003, pp. 303-304, Frey, H.- *Politeness: Theoretical Approaches And Language Practice*, pp. 4-5 și în Van Dijk- *Discourse as Social Interaction*, Sage, 1997, p.39

Un ultim aspect pe care dorim să-l subliniem referitor la competența de comunicare ține de operaționalizarea acestora în funcție de limba vorbită. Astfel, dacă variabilele și maximele descrise mai sus oferă posibilitatea certă a operaționalizării conceptului în discuție în cazul folosirii limbii materne, în ceea ce privește utilizarea unei limbi străine operaționalizarea ține de cu totul alte variabile pe care le vom descrie în continuare.

Canale și Swain⁴² consideră că o descriere adecvată a conceptului de competență de comunicare ține de înțelegerea a cinci dimensiuni distincte:

- competența gramaticală, cu referire la cunoștințele de ordin lexical, sintactic, semantic, fonologic, morfologic.
- competența sociolingvistică, respectiv capacitatea vorbitorului de a înțelege și interpreta semnificațiile frazelor din perspectiva adecvării la factori situaționali și contextuali care influențează utilizarea limbii.
- competența strategică, care ține de utilizarea adecvată a strategiilor de comunicare verbală și non-verbală, astfel încât vorbitorul să poată depăși problemele de comunicare sau să-și poată susține intențiile într-o conversație.
- competența discursivă, respectiv capacitatea vorbitorului de a conferi coeziune și coerență semantică discursului său.

Un alt model care își propune descrierea competenței de comunicare din perspectiva învățării unei limbi străine îi aparține lui Bachman⁴³. Componentele identificate de acesta sunt următoarele:

- competența de organizare definită prin capacitatea vorbitorului de a formula enunțuri corecte gramatical, de a diferenția între enunțuri corecte și incorecte și de a semnifica respectivele enunțuri (competență gramaticală), precum și prin capacitatea aceluiași vorbitor de a ordona respectivele enunțuri în texte coerente (competență textuală) utilizând norme retorice și discursive.
- competența pragmatică, respectiv capacitatea de transpunere a intențiilor vorbitorilor în enunțuri (competența ilocuționară) și aplicarea normelor sociolingvistice de utilizare a limbii (competența sociolingvistică)

Deși competența de comunicare este abordată și în alte modele referitoare la utilizarea unei limbi străine (Murcia, C.-1995; Alcon-2000; Foster/Cohen- 2000), considerăm că variabilele identificate mai sus sunt mai mult decât suficiente în extinderea discuției teoretice la felul în care acestea se regăsesc în conturarea conceptului de competență de comunicare interculturală. Prin urmare, subcapitolul următor propune identificarea dimensiunilor, variabilelor și a parametrilor de măsurare a respectivelor variabile pentru conceptul de competență de comunicare interculturală. Menționăm că în formularea unui cadru general de analiză (oarecum provizoriu, ce-i drept, dacă e să ținem cont de faptul că doar următorul referat va contribui la completarea și particularizarea lui) vom porni de la informațiile deja oferite de-a lungul acestui capitol.

---

⁴² În Pilar, M., Jorda, S.- Third language learners: pragmatic production and awareness, Multilingual Matters Ltd, 2005, pp.51-52

⁴³ idem

2.1. Competența de comunicare interculturală

Înainte de a aborda problema competenței de comunicare interculturală, este necesar să lămurim două concepte conexe: comunicarea interculturală și competența interculturală.

În ceea ce privește comunicarea interculturală, aceasta este văzută ca „interacțiunea interpersonală dintre membrii unor grupuri distincte din punct de vedere al cunoștințelor și modalităților lingvistice de semnificare a realității”⁴⁴.

Competența interculturală⁴⁵ ține de înțelegerea atât a culturii subiective a celuilalt, cât și a celei proprii, respectiv de limba, tiparele comportamentale și valorile comun împărtășite și învățate în cadrul unui grup. Contrastiv, *cultura obiectivă* ține de partea de „instituționalizare” a culturii sub forma artefactelor (sisteme economice, politice, artistice, lingvistice). Cunoașterea și socializarea prin intermediul culturii obiective (a se vedea programele de învățământ care pun accentul pe acestea) nu oferă însă garanția obținerii competenței interculturale. Astfel, deși poate exista un cumul de cunoștințe referitoare la cultura (a se citi cultură obiectivă) din care interlocutorul provine, acestea nu garantează capacitatea de a interacționa cu acea persoană.

Pornind de la aceste observații necesare, raportându-ne la informațiile din subcapitolele anterioare și apelând la o parte din terminologia utilizată în *Cadrul European Comun de Referință (European Common Framework of Reference - CEFR)* vom contura un model de analiză a competenței de comunicare interculturală.

Mai întâi însă, trebuie să facem câteva remarci referitoare la rolul documentului menționat anterior în cadrul acestui referat.

Astfel, deși suntem convinși că informația este redundantă, *Cadrul European Comun de Referință (European Common Framework of Reference - CEFR)* reprezintă un instrument⁴⁶ elaborat la nivelul Uniunii Europene în vederea promovării diversității lingvistice, transparenței calificărilor, mobilității pieței de muncă și învățării continue, dar recunoscut dincolo de hotarele Europei drept un criteriu de referință în definirea și evaluarea nivelului de cunoaștere a unei limbi străine.

În consecință, vom recurge în cele ce urmează la CEFR în vederea identificării și descrierii competențelor și abilităților de ordin intercultural și lingvistic necesare militarilor români implicați în diverse misiuni internaționale în vederea consolidării capacității acestora de a se opera în medii ale căror singure coordonate sigure sunt volatilitatea, incertitudinea, complexitatea.

---

⁴⁴ Karlfried Knapp în Bakic-Miric, N.- *Re-imaging Understanding of Intercultural Communication, Culture and Culturing*, Journal of Intercultural Communication, 17 iunie 2008.

⁴⁵ Bennet, M.J. (ed.)- Basic concepts of intercultural communication: selected readings, Intercultural Press, 1998, pp.10-11

⁴⁶ Cf. <http://www.britishcouncil.org/colombia-exams-ielts-common-european-framework-cambridge-esol-and-alte.pdf>

Dorim însă să subliniem faptul că, în vederea delimitării parametrilor privind competențele și abilitățile de ordin intercultural și lingvistic necesare acestora, *Cadrul European Comun de Referință* nu reprezintă decât un punct de plecare. Această decizie este validată de locul secundar pe care aspectele de ordin intercultural le ocupă în cadrul acestui document. Mai mult decât atât, așa cum și titlul său lasă să se înțeleagă, scopul elaborării și punerii în aplicare a unui asemenea document este dat de necesitatea alinierii la o normă comună care, la o analiză mai atentă a CEFR, este circumscrisă spațiului cultural anglofon. Prin urmare, deși documentul își dovedește utilitatea din plin atunci când este vorba de oferirea de instrumente de evaluare a nivelului de învățare a unei limbi, acesta nu mai are aceeași eficiență dacă este discutat și utilizat din perspectivă interculturală.

În consecință, deși vom recurge la o parte din terminologia utilizată în CEFR, scopul final al acestui subcapitol este conturarea pe cât posibil a dimensiunilor definitorii ale competențelor și abilităților de ordin intercultural asupra cărora posibilele demersuri instructiv educative trebuie să se concentreze în vederea pregătirii de militari capabili să facă față caracteristicilor teatrelor de război și nu numai. Insistăm asupra acestui aspect deoarece CEFR își poate justifica existența pe piața europeană de muncă sau pe acele piețe unde modelul anglofon de predare/însușire a unei limbi predomină. Cu toate acestea, în condițiile specifice mediului politic, economic, cultural, religios specific țărilor sau enclavelor unde militarii români sunt dislocați trebuie avută în vedere dezvoltarea acelor abilități soft prin care orice militar să poată face față provocărilor ridicate de contactul cu alte culturi. face referire la identitatea de ordin cultural și, implicit, la atitudinile, valorile, cunoștințele prin care individul își manifestă apartenența la o anumită comunitate.

Ținând cont de remarcile de mai sus, precum și de faptul că stilul de comunicare și comportamentul pot fi influențate de „culturalizarea” individului cu ajutorul socializării sau al procesului de învățare a unei limbi⁴⁷ considerăm că putem vorbi de două categorii de *competențe de comunicare de tip intercultural: competențe de socializare și competențe plurilingvistice.*

În ceea ce privește *competențele de socializare* acestea pot fi împărțite în: *competențe socio- culturale și competențe psiho-sociale*, în timp ce *competențele plurilingvistice* comportă o taxonomie apropiată de cea din CEFR, respectiv *competențe lingvistice, sociolingvistice și pragmatice.*

Un aspect deosebit de important în comunicarea de tip intercultural îl constituie capacitatea „negocierii unui sens comun”⁴⁸. Din acest motiv, deși tratate separat în acest articol din motive de ordin metodologic, competențele de mai sus contribuie la semnificarea realității printr-o serie de parametri interculturali specifici a căror pondere este dată de terenul lingvistic și de caracteristicile acestuia de ordin psiho-socio-cultural (și aici vorbim de utilizarea unei lingua franca precum engleza, sau de limba maternă a unuia dintre participanți la

---

⁴⁷ Winnie Cheng, *Intercultural Conversation*, John Benjamins Publishing Co, 2003, p.2

⁴⁸ Mey (2001:274) în Cheng, p.2

interacțiune și, implicit, de multitudinea de căi deschise negocierii sensului prin înșăși alegerea limbii/limbilor de comunicare)

2.1.1. Competențele de socializare: competențele socio- culturale și competențele psiho-sociale (savoir- etre)

Competențele socio- culturale

Cunoașterea normelor de ordin social, a riturilor, tabuurilor, convențiilor ce guvernează o comunitate de limbă, precum și a rutinei zilnice, a modului de stabilire și menținere a relațiilor interpersonale din cultura țintă comparativ cu aspecte similare din cultura de origine ține de competența de ordin socio-cultural pe care orice militar dislocat în teatrele de operații trebuie să o aibă. Aspectul intercultural intervine în momentul în care subiectul se dovedește capabil să „negocieze” de o manieră de tip „câștig-câștig” posibilele conflicte sau neînțelegeri de ordin cultural. În consecință, se poate vorbi de însușirea unor competențe de comunicare socio-culturală în condițiile în care se conștientizează și se acționează în direcția recunoașterii diversității sociale, culturale sau regionale.

Competențele psiho-sociale (savoir- etre)

Unul dintre obiectivele fundamentale ale procesului instructiv- educativ, indiferent de nivelul la care respectivul proces se desfășoară, îl reprezintă dezvoltarea competențelor psiho-sociale. În cazul de față se poate discuta de dobândirea sau de transformarea anumitor aspecte ale acestui tip de competență prin intermediul învățării uneia sau a mai multor limbi străine. Componentele sale țin de datele identitare ale individului exprimate ca atitudini, valori, credințe, cogniții și își pun amprenta asupra modalității de utilizare sau de învățare a unei limbi. Din acest punct de vedere, ele reprezintă un domeniu extrem de sensibil din perspectivă interculturală deoarece pe baza lor se fundamentează percepțiile și relațiile interpersonale. Prin urmare, alături de variabilele de ordin socio-cultural, cele de ordin psiho-social pot determina succesul sau eșecul unei interacțiuni la nivelul unor indivizi cu bagaje culturale în mod fundamental diferite.

2.1.2. Competențele plurilingvistice

Spre deosebire de CEFR unde cea de-a doua categorie de competențe de comunicare face referire la cele de ordin lingvistic, demersul nostru încearcă să susțină ideea conform căreia cunoașterea mai multor limbi poate constitui garantul unei capacități crescute de a adapta și integra în comunități de limbă și socio-culturale variate. Astfel, cea de a doua categorie de competențe pe care militarii trebuie să și-o însușească o denumim drept categoria **competențelor plurilingvistice**. Acesteia îi aparțin cele trei subcategorii delimitate de CEFR, respective **competențele lingvistice, sociolingvistice și pragmatice**, dar și **competențele metalingvistice** necesare oricărui demers plurilingvistic.

Competențele lingvistice desemnează de fapt structurile de bază gramaticale, semantice, fonologice, ortografice și ortoepice care sunt asimilate ca elemente de facto și, de multe ori, greșit interpretate ca fiind singurele valid definatorii pentru interacțiunile de ordin intercultural. Ca atare, oricât de importante sunt pentru cunoașterea unei limbi, ele nu pot alcătui întregul lingvistic decât

alături de competențele sociolingvistice prin intermediul cărora se marchează relațiile și convențiile de ordin social, apartenența la o regiune prin dialect și accent sau la o anumită comunitate prin registrul folosit. Aceștia li se adaugă **competențele de natură pragmatică**, care la rândul lor sunt descrise prin intermediul **competențelor discursive** (i.e. organizarea, structurarea discursului oral sau scris), al celor **funcționale** (utilizate în realizarea comunicării) și al celor de **construcție** (date de schemele de interacțiune și tranzacționale specifice unui context dat).

Competențele metalingvistice sunt, în viziunea noastră, o cerință de bază pentru persoanele care cunosc și utilizează în mod frecvent mai multe limbi în afara celei materne. Astfel, capacitatea de a reflecta individual asupra trăsăturilor socio-lingvistice, lingvistice și pragmatice ale limbilor pe care o anumită persoană le poate cunoaște și utiliza în mod simultan, de automonitorizare a comportamentului verbal și intențional și de amendare a acestuia în conformitate cu cerințele limbii utilizate considerăm că este reprezentativă pentru persoanele multi/plurilingve. De asemenea, dezvoltarea acestei competențe reprezintă un atuu în menținerea memoriei active, atât de esențială de altfel în cazul vorbitorilor de limbi străine. Deși în referatul de față nu putem insista suficient de mult asupra acestei idei, ne propunem ca demersurile din capitolul trei să abordăm acest subiect în vederea lămuririi contribuției pe care competența metalingvistică o poate avea la îmbunătățirea abilităților de utilizare a uneia sau a mai multor limbi în condițiile în care vorbitorul este bilingv sau multi/plurilingv.

2.2. Parametri de măsurare a competenței de comunicare interculturală

Identificarea și descrierea competențelor necesare comunicării interculturale și plurilingvistice nu este însă suficientă dacă nu este urmată de stabilirea unor parametri de măsurare a acestora care să meargă dincolo de descrierea, de altfel complexă și pertinentă, a aspectelor strict lingvistice din CEFR. Pentru a realiza acest deziderat vom porni de la prezentarea succintă a câtorva instrumente utilizate în evaluarea dimensiunilor competențelor de comunicare interculturală pe baza cărora vom stabili acei parametri care credem că sunt relevanți pentru obiectivul acestui referat, respectiv delimitarea conceptuală și identificarea posibilităților de operaționalizare a definițiilor.

Astfel, așa cum reiese din literatura de specialitate⁴⁹, competența de comunicare interculturală reprezintă manifestarea capacității unui vorbitor de a-și utiliza în mod eficient abilitățile de ordin intercultural în atingerea propriilor scopuri de interrelaționare prin recurgerea la un comportament verbal și non-verbal adecvat contextului și condițiilor impuse de o situație de comunicare dată. În general, cercetătorii⁵⁰ în domeniu sunt de comun acord asupra ideii că orice demers de investigare a competenței de comunicare interculturală vizează trei dimensiuni:

---

⁴⁹ Spitzberg, B. H., & Cupach, W. R. (1984). *Interpersonal communication competence* (pp. 33-71). Beverly Hills, CA: Sage.

⁵⁰ Cui, G., & van den Berg, S. (1991). Testing the construct validity of intercultural effectiveness, *International Journal of Intercultural Relations*, 15, pp. 227-241

cognitivă, afectivă și comportamentală. În cele ce urmează vom prezenta (sau vom relua anumite informații deja oferite în capitolul unu) trei instrumente de măsurare a acestei competențe și, pornind de la ele, vom încerca să identificăm acei parametri care sunt relevanți din punctul nostru de vedere.

Unul dintre primele instrumente utilizate în măsurarea competenței de comunicare interculturală (CCI) îi aparține lui Ruben (1976)⁵¹ și este cunoscut drept *Evaluarea Comportamentului Intercultural (Behavioural Assessment)*. Acesta descrie șapte dimensiuni ale conceptului de CCI după cum urmează:

- toleranța la ambiguitate,
- managementul interacțiunilor,
- modalități de arătare a respectului,
- orientarea către cunoaștere,
- gestionarea rolurilor impuse de comportamentul interrelațional,
- proxemica și
- empatia.

Un alt instrument, *Inventarul de Dezvoltare Interculturală (Intercultural Developmental Inventory)*⁵², vizează deja un anumit nivel de dezvoltare a sensibilității de ordin intercultural, sensibilitate definită drept „abilitatea de a discrimina și de a experimenta diferențele culturale semnificative” (Hammer, Bennett, & Wiseman, 2003:422). Deși autorii consideră că sensibilitatea interculturală este un indicator al CCI, din punctul nostru de vedere ea reprezintă punctul final al demersurilor de construire a CCI și nu aspectul intermediar care ne interesează în prezent. Cu toate acestea, așa cum acest parametru este definit, el poate fi asimilat și poate explica într-o oarecare măsură conceptul de competență metalingvistică pe care l-am avansat, fără a-l dezvolta, în subcapitolul anterior.

*Chestionarul personalității multiculturale (The Multicultural Personality Questionnaire)*⁵³, deși construit ca un instrument psihometric ce vizează mai curând orientarea și adaptabilitatea de ordin multicultural decât CCI este relevant pentru noi deoarece aduce în atenție parametri ce vin în completarea celor enumerați în cazul descrierii primului instrument. Astfel, evaluarea se face pe cinci dimensiuni, respectiv pe

- empatie culturală,
- stabilitate emoțională,
- deschidere către nou,
- flexibilitate și
- inițiativă socială.

În afara dimensiunilor CCI conturate de instrumentele mai sus amintite, considerăm că mai există o serie de parametri care trebuie amintiți și luați în calcul în momentul stabilirii ponderii pe care aceștia trebuie să o aibă în evaluarea

---

⁵¹ Ruben, B. D. (1976). Assessing communication competency for intercultural adaptation, *Group & Organization Studies*, vol 1, pp. 334-354.

⁵² Bennett, M. J., & Hammer, M. R. (1998). *The intercultural development inventory (IDI) manual*. Portland, OR: The Intercultural Communication Institute.

⁵³ Van der Zee & van Oudenhoven în Ponterotto, J.G., Utsey, S.O., Pedersen, P.- *Preventing prejudice: a guide for counselors, educators and parents*, Sage, 2006

competenței de comunicare interculturală. Astfel, Clyne ⁵⁴(1981) identifică două tipuri de parametri care intervin în identificarea și explicarea diferențelor culturale la nivelul discursului scris, dar care se reflectă și la nivelul discursului oral. Conform respectivului cercetător, există pe de o parte parametri de interacțiune socio-culturală precum armonia, evitarea incertitudinii, individualitatea și asupra cărora nu insistă (de altfel pe bună dreptate dacă e să ținem cont de literatura în acest domeniu ai cărei reprezentanți de seamă sunt Hofstede și Trompenaars) și parametri cultural discursivi precum orientarea către conținut/formă⁵⁵ și linearitatea argumentării vs divagare ⁵⁶.

Pornind de la trecerea în revistă din acest subcapitol putem identifica o serie de parametri specifici competențelor ce definesc conceptul de competență de comunicare interculturală. Aceștia sunt redați în Tabelul nr. 2 și pot fi luați în considerare în articolele și cercetările următoare care vizează stabilirea ponderii pe care trebuie să o aibă în dezvoltarea modelelor de perfecționare a competențelor interculturale ale militarilor români. Trebuie să remarcăm totuși că acești parametri nu reprezintă o listă exhaustivă. Dimpotrivă, deși validați în urma cercetărilor care i-au consacrat drept indici de măsurare a variabilelor conceptului de competență de comunicare, aceștia rămân deschiși discuției și analizei.

Concept	Dimensiuni	Variabile	Parametri
Competența de comunicare interculturală	<i>competențe de socializare</i>	<i>competențe socio- culturale</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Managementul interacțiunilor (individualitate/colectivitate) • modalități de arătare a respectului (distanța față de putere) • orientarea către cunoaștere • proxemica • empatia
		<i>competențe psiho-sociale</i>	<ul style="list-style-type: none"> • toleranța la ambiguitate (cultura vinei-cultura rușinii)

⁵⁴ Clyne, M.- *Inter-cultural communication at work: cultural values in discourse*

⁵⁵ Deși ne putem aștepta ca în toate culturile să întâlnim un mixtum al celor două componente ale parametrului formă-conținut, în realitate este un fapt dovedit că unele culturi au o predilecție față de formă, în timp ce altele sunt mai înclinate să acorde importanță conținutului în defavoarea formei.

Spre exemplu, în cultura anglo saxonă regulile de construire a discursului se pot dovedi mai importante decât conținutul propriu zis. Astfel, devierile de la normele de construire a discursului pot împiedica receptorul în evaluarea adecvată a conținutului aceluiași discurs, cf. Clyne, Michael- *Inter-cultural communication at work: cultural values in discourse*, p.187.

Pe de altă parte, culturile care pun accent pe conținut în defavoarea formei sunt de cele mai multe ori caracterizate și de un sistem educațional în care accentul cade pe elitele intelectuale și implicit pe idealizarea intelectualului ca deținător al autorității și cunoștințelor (Galtung 1985). Un exemplu relevant în privința aceasta îl constituie cultura germană (Nicholas 1983:213-14 și Galtung 1985) în care simplificarea formei nu este în mod necesar percepută ca marcă a unui stil academic.

⁵⁶ Linearitatea implică disciplină retorică, scoaterea în evidență a conexiunilor ideatice ce comportă semnificație pentru tema discursului, așa cum este cazul culturii anglo-saxone, caz în care excesul de cuvinte care conduce la redundanță este interzis din motive estetice și cognitive. (Clyne 1981, 1987). Pe de altă parte, în anumite culturi de origine asiatică sau arabă, divagarea este considerată marcă și parametru de evaluare a discursului formal.

			<ul style="list-style-type: none"> gestiunea rolurilor impuse de comportamentul interrelațional (tipuri de tranzacții acceptate și validate de codul psiho-socio-cultural al individului și comunității din care face parte)
	<i>competențe plurilingvistice</i>	<i>competențe lingvistice</i>	A se vedea parametrii stabiliți deja în Cadrul European de Referință asupra cărora nu vom insista datorită recunoașterii lor la nivel internațional drept parametri de referință în evaluarea nivelului de cunoaștere a unei limbi
		<i>pragmatice</i>	Idem
		<i>sociolingvistice</i>	orientarea către conținut/formă linearitatea argumentării vs divagare
		<i>competențe metalingvistice</i>	Sensibilitatea interculturală

Tabelul nr. 2. Competența de comunicare interculturală: dimensiuni, variabile, parametri.

Note bibliografice

- [1] Jacob, N.- *Intercultural Management*, Kogan Page, 2003
- [2] Tomlinson, J (1999) *Globalization and Culture*, University of Chicago Press, Chicago
- [3] Spitzberg, B. H., Cupach, W. R.- *Interpersonal Communication Competence*, Sage, Beverly Hill CA, 1984
- [4] Landis, D., Bennett, J., Bennett, M. J.,- *Handbook of Intercultural Training*, Sage, 2004, pp.148-160
- [5] Brislin, R.W., Yoshida, T.- *Intercultural Communication Training: an introduction*, Sage, 1994
- [6] Guilherme, M.- *Critical citizens for an intercultural world*, Multilingual Matters Ltd, 2002, p. 133
- [7] Byram, M.- *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*, Multilingual Matters Ltd., 1997, pp.31-37
- [8] Bantaş, A., Croitoru E.- *Didactica traducerii*, Bucureşti, Teora, 1998, p. 28
- [9] Sercu, L. - *Foreign Language Teachers and Intercultural Competence*, Clevedon-Buffalo-Toronto, Multilingual Matters Ltd, 2005, pp.2-5
- [10] Byram, M.- *From foreign language education to education for intercultural citizenship*, Political Science, 2008, p. 68)
- [11] Byram, M., Nichols, A., Stevens, D.- *Developing Intercultural Competence in Practice*, Multilingual Matters Ltd, 2001, p.7
- [12] Kete, M. A., Miike, Y., Yin, J.- *The Global Intercultural Communicator*, Routledge, 2008, p.218
- [13] Greenne, J.O., Burleson, B.R.- *Handbook of Communication and social interaction skills*, 2003, pp. 303-304, Frey, H.- *Politeness: Theoretical Approaches And Language Practice*, pp. 4-5 și în Van Dijk- *Discourse as Social Interaction*, Sage, 1997, p.39
- [14] Pilar, M., Jorda, S.- *Third language learners: pragmatic production and awareness*, Multilingual Matters Ltd, 2005, pp.51-52
- [15] Karlfried Knapp în Bakic-Miric, N.- *Re-imagining Understanding of Intercultural Communication, Culture and Culturing*, Journal of Intercultural Communication, 17 iunie 2008.
- [16] Bennet, M.J. (ed.)- *Basic concepts of intercultural communication: selected readings*, Intercultural Press, 1998, pp.10-11
- [17] <http://www.britishcouncil.org/colombia-exams-ielts-common-european-framework-cambridge-esol-and-alte.pdf>
- [18] Cui, G., & van den Berg, S. (1991). Testing the construct validity of intercultural effectiveness, *International Journal of Intercultural Relations*, 15, pp. 227-241
- [19] Ruben, B. D. (1976). Assessing communication competency for intercultural adaptation, *Group & Organization Studies*, vol 1, pp. 334-354.
- [20] Bennett, M. J., & Hammer, M. R. (1998). *The intercultural development inventory (IDI) manual*. Portland, OR: The Intercultural Communication Institute.

- [21] Van der Zee & van Oudenhoven în Ponterotto, J.G., Utsey, S.O., Pedersen, P.-
Preventing prejudice: a guide for counselors, educators and parents, Sage, 2006
- [22] Clyne, M.- *Inter-cultural communication at work: cultural values in discourse*